

Araştırma Makalesi / Research Article

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN EKONOMİ POLİTİĞİ: GELECEĞİN DÜNYASINDA KÜRESEL SİYASETİ DÖNÜŞTÜRME ETKİLERİ

Ramazan ASLAN¹

ÖZ

Geleneksel güvenlik anlayışının değişime ve dönüşüme uğramasıyla güvenliğin özelleşmesinin önü açılmıştır. Özelleştirmeden anlaşılması gereken devletin güvenlik alanından çekilmesi olmayıp, alanı tekrar organize ederek, güç kullanma tekeli özel sektörle paylaşması olarak yapılandırmasıdır. Aslına bakılırsa bu yeni bir durum olmayıp, tarihsel süreçte tekrar tekrar görülen bir yapının, kurumsallaşmış halinin yeniden öne çıkmasından başka bir şey değildir.

Özel Askeri Şirketler, özellikle 21.yy başı itibariyle, çok çeşitli dinamiklerin etkisiyle, daha çok tercih edilir olmaya başlamışlardır. Hatta Özel Askeri Şirket pazarı küresel boyutta hatırı sayılır bir hacme ulaşmıştır. Uluslararası silah ve teknoloji şirketlerinin yan kuruluşu olarak da ortaya çıkabilen Özel Askeri Şirketler kimi zaman para kazanmak için kimi zamanda kurulu bulunduğu ülkenin ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumak için dünyanın çeşitli bölgelerinde boy göstermektedirler.

Çalışma güvenlik ve savaş alanlarının temel faktörü olmaya aday özel askeri şirketlerin gelişimi, küresel ekonomideki durumu ve geleceğine odaklanmıştır. Bu amaçla sektöre ilişkin veriler tanımsal analizlerle değerlendirilmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin de sektöre uygun koşullarda girmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel Askeri Şirket, Paralı Asker, Neoliberal Politikalar, Askeri Harcamalar.

¹Dr., rmaslann@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5182-7735

POLITICS ECONOMY OF PRIVATE MILITARY COMPANIES: ITS EFFECTS OF TRANSFORMING GLOBAL POLITICS IN THE WORLD OF THE FUTURE

ABSTRACT

With the change and transformation of the traditional security understanding, the way for the privatization of security has been paved. What should be understood by privatization is not the withdrawal of the state from the security field, but the reorganization of the field and structuring it as sharing the monopoly on the use of force with the private sector. As a matter of fact, this is not a new situation, it is nothing but the re-emergence of the institutionalized form of a structure that has been seen over and over again in the historical process.

Private Military Companies, especially as of the beginning of the 21st century, have started to become more preferred with the effect of various dynamics. In fact, the Private Military Company market has reached a considerable volume on a global scale. Private Military Companies, which can emerge as subsidiaries of international weapons and technology companies, sometimes appear in various parts of the world to earn money and sometimes to protect the economic and political interests of the country in which they are established.

The study focuses on the development, status and future of private military companies, which are candidates to be the main factor of security and battlefields. For this purpose, data related to the sector were evaluated with descriptive analysis. In addition, it is considered that Türkiye should enter the sector under suitable conditions.

Keywords: *Private Military Company, Mercenary, Neoliberal Policies, Military Expenditures.*

GİRİŞ

Geleneksel olarak devletin temel görevlerinden biri olan güvenlik konusu, 20.yy.son çeyreğinden itibaren, geniş bir alana yayılması ve öneminin giderek artması çerçevesinde sadece kamu kurumları tarafından karşılanamaz duruma gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesini müteakip, küreselleşmenin hız kazanması ve küresel olarak neo-liberal ekonomi politikalarının hızla uygulanma şansı bulması, siyasi, ekonomik, toplumsal birçok değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Bu yeni durum Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin (ÖAŞ) yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. ÖAŞ'lerin yaygınlaşması ilk başlarda devletin kamu gücünü paylaştığı ve ulus devletin zayıfladığı şeklinde analiz edilmiş olsa da, ÖAŞ'ler ile devlet ve devlet dışı özel aktörlerin yönetim, dış politika ve teknolojik gelişme konusunda birlikte hareket ettiği yeni bir güvenlik modelini ortaya koymuştur. Yeni dönemde savaş ve çatışmaların değişen yapısına ayak uydurmak için tercih edilen bu şirketler, zamanla savaşın yapısını değiştiren aktörler olmaya başlamışlardır. ÖAŞ'lerin varlığı Soğuk Savaş sonrası dönemde daha görünür olmuş ve savaş/çatışmalara doğrudan etki eden yapılara dönüşmüşlerdir. Irak ve Afganistan savaşlarında yer almaları ve ÖAŞ endüstrisinin ciddi bir ekonomik büyüklüğe ulaşması ise tanınırlıklarını artırmıştır.

Ortaya çıkışlarından günümüze kadar haklarında çoğunlukla olumsuz görüşlerin bulunduğu ve bu nedenle pek de iyi olmayan bir şöhrete sahip olan ÖAŞ'lerin gelişimi ve etkisi küresel boyutta hızla artmaya devam etmektedir.

Çalışma, güvenlik ve savaş alanlarının özellikle son 20-30 yılında yaygınlaşan ve hatta temel aktörü olan ÖAŞ'lerin gelişimi ile küresel ekonomideki durumu ve geleceğine ilişkin ışık tutmayı hedeflemiştir. Ancak sektörün gizlilik içeren sözleşmelerle çalışması ve önemli bir kısmı kayıt dışı olan yapısı nedeniyle yeterli ve sağlıklı veriye ulaşılamamaktadır. Bu durum ise tam isabetli bir değerlendirmeye varılmasını engellemektedir. Ancak ulaşılan veriler bile sektörün büyüklüğünü ve gelecekte önemini ortaya koymaya yeterli olmaktadır. Ayrıca Türkiye'de uluslararası seviyede tartışılan boyutta ÖAŞ bulunmaması kapsamında, çalışmanın yakın gelecekte bu alana girecek Türk firmalarına katkı sunması/teşvik etmesi amaçlanmaktadır.

Literatürde daha çok paralı askerlik ile ÖAŞ'lerin farkları, Irak ve Afganistan savaşlarından hareketle yaşanan olumsuz tecrübelerin örneklenmesi, yine benzer biçimde Irak ve Afganistan savaşlarından hareketle savaşın özelleştirilmesi üzerinden ÖAŞ'lerin ekonomik güçlerine ve uluslararası siyasete etkilerinin değerlendirildiği çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmanın tüm bu çalışmaları kapsamı ve Türkiye için benzer yapıların oluşmasını teşvik etmesi bakımından literatüre katkı sunması amaçlanmıştır.

Çalışmada, ÖAŞ'lerin uluslararası ilişkilere etkisi/katkısı açıklanarak, orta vadede ÖAŞ'lerin küresel siyasette hangi noktaya gelebilecekleri öngörülmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede ÖAŞ'lerin geleceğini, ulus devlet yapısı ile tek bir devlet ilkesi ile hareket eden küresel yapının güç mücadelesinin belirleyeceği düşünülmektedir.

Neo-liberalizm akımının büyüttüğü ÖAŞ'lerin ekonomi politik bir değerlendirme yapıldığı çalışmada, açıklayıcı ve betimsel yöntemler kullanılmıştır. Bu kapsamda ilk aşamada paralı askerlik ve ÖAŞ'lerin tanımı, tarihsel seyri izah edilerek, güvenliğin özelleşmesi ve ÖAŞ'leri ortaya çıkaran nedenler üzerinde durulmuştur. Akabinde ÖAŞ'lerin ekonomi politisinin ortaya konulması amacıyla ÖAŞ'lerin uluslararası siyasetin oluşumuna etkisi/katkısı ile ÖAŞ pazarının ekonomik yapısı ele alınmıştır. Son olarak ÖAŞ'lerin küresel ekonomi politişine etkilerinden hareketle, Türkiye'nin bölgesel gücü bağlamında "Türk Tipi" ÖAŞ'lere duyulan ihtiyaç vurgulanmaya çalışılmıştır.

1. TANIMLAR VE TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Ulus Devlet, Güvenlik ve Küreselleşme

Devlet, belirli bir coğrafi sınır dahilinde egemenlik tesis etmiş bir yapıdır. Devlet yapılanması, 1648 Westfalya Anlaşması'nda devletin en önemli özelliği olan egemenlik hakkının düzenlenmesi ile oluşturulmuş, Fransız İhtilali sonrasında ise devlet, ulus kavramı üzerine oturtulmuştur. 1933 Montevideo Konvansiyonu ile de devletin uluslararası hukuk açısından en temel niteliği olarak egemenlik hakkı

belirtilmiş ve devletlerin en önemli çıkarının uluslararası barışın tesisi ve korunması olduğu vurgulanmıştır (Azarkan, 2016:1056).

Geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde, devletin ikili yapısı çerçevesinde içeride güvenlik durumu sürerken, uluslararası ortamın anarşist yapıda olduğu kabul edilmiştir. Bu çerçevede geleneksel güvenlik anlayışı, özellikle Soğuk Savaş döneminde realist yaklaşımla hareket etmiş ve uluslararası ortamın anarşik yapısı nedeniyle, devletler ulusal güçlerini maksimum seviyeye çıkarmaya ve kendi başına ayakta kalmaya çalışmışlardır. Bu durumun sonucu olarak devletler daha çok askeri/ulusal güvenlik konularına odaklanmışlar ve bu konu yüksek politika olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede bir devletin en öncelikli milli menfaati hayatta kalmak ve varlığını devam ettirmek, diğer bir ifadeyle güvenliğini sağlamak olmuştur (Polat, 2022:82-84).

Güvenlik kavramının ise bireyselden uluslararası alana kadar geniş bir kapsama alanı olmakla birlikte net bir tanımı yapılamamakta ve risk ve tehdit algısındaki değişimler çerçevesinde sürekli dönüşüme uğramaktadır. Ulusal güvenlik kavramı ulus devletin sınırları dışından gelen tehdidi tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu kapsamda ulusal güvenlik ulus devletin egemenliğini korumaya odaklanmıştır.

Ulus devletin en önemli gereksinimi varlığını korumak için güvenlik ihtiyacını karşılamaktır. Ancak geleneksel güvenlik anlayışı kapsamında devletler sınırlarını korumaya çalışırken askeri tedbirler almaya gayret etmişlerdir. Ancak güvenlik algısının küreselleşme ile değişmesinden ötürü, geleneksel güvenlik anlayışı özellikle Soğuk Savaş sonrası tehditlerin çeşitlenmesi sonrasında yetersiz kalmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında, küreselleşmenin de etkisiyle, yaşanan siyasal gelişmeler çerçevesinde güvenlik anlayışında değişim yaşanmış ve alçak politika olarak tanımlanan konular güvenlikleştirilerek, güvenlik kapsamına alınmıştır. Artan güvenlik sorunları çerçevesinde ulus devletler, uluslararası sistemin istikrarının korunmasının sadece askeri güç ile olamayacağını anlamışlardır (Polat, 2022:86). Yeni dönemde ulus devletin güvenliği yine en önemli konu olarak yerini muhafaza ederken, ilave olarak insani güvenlik, terörizm, çevre ve iklim güvenliği, göç, siber tehditler vb. yeni alanlar dahil olmuştur. Küresel çapta ortaya çıkan yeni tehditler için de ulus devlet ötesinde,

uluslar üstü birlikteliklerin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylece sadece askeri konuları ele alan devlet merkezli güvenlik anlayışı, yeni tehditleri de içerecek şekilde genişlemiş ve derinleşmiştir. Bu değişime paralel olarak ulus devletin güvenlik algısı da yeni tehditleri kapsamına alacak şekilde dönüşmüştür (Buzan ve Hansen, 2009:224-225).

Küreselleşme sayesinde emek, sermaye ve mallar artık daha rahat serbest dolaşıma çıkabilmiştir. Küreselleşmenin artması ile dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen sosyal, siyasal ve ekonomik olayın diğer bölgeleri de doğrudan ve dolaylı etkilemesini kolaylaştırmıştır. Bu nedenle ülkeler arasında bütünleşme fikri yaygınlaşmış ve hukukun egemenliğinin devletin ötesine geçebileceği anlaşılmıştır. Yeni dönemde artık sınırlar ekonomik, kültürel ve teknolojik olarak daha kolay aşılır olmuş, böylece uluslararası kuruluşlar ve çok uluslu şirketler daha etkin olmaya başlamışlardır. Bu da ulus devletin egemenlik haklarına sınırlama getirmiştir (Polat, 2022:89).

Küreselleşme ile güvenlik arasında yakın bir etkileşim bulunmakta olup, küreselleşme çerçevesinde değişen şartlara uyum sağlanması gerekliliği, güvenliğin artan şekilde küresel boyutta ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Genişleyen ve derinleşen güvenlik sorunları ile başa çıkmak artık ulus devletin imkanlarını aşmaya başlamasıyla yeni yapıların devreye girmesine imkan sağlamıştır.

Küreselleşmenin geldiği aşama ulus devlet yapısını aşındırmış olsa da günümüz itibariyle yerini alacak bir ulus ötesi yapı ortaya konamadığı için, ulus devlet hala küresel sistemin en önemli unsuru olarak varlığını devam ettirmektedir. Ancak ulus devletin egemenlik kullanımında görülen azalma karşısında, birey ve sayısı artan uluslararası aktörler önem kazanmaya başlamıştır.

1.2. Paralı Askerlik ve ÖAŞ'ler

Küreselleşmenin getirdiği değişimlerin başında güvenliğin özelleşmesi gelmiştir. Güvenliğin özelleşmesi aslında bilinen bir konunun başka bir şekilde tekrar gündeme gelmesinden ibaret olmuştur. Bir dönemin paralı askerleri, form değiştirerek özel askeri şirketler olarak, özelleşen güvenliğin temel aktörlerinden biri olmuşlardır. Güvenlik kavramında yeni dönemin anlaşılabilir olması için paralı askerlik, özel askeri şirketler gibi bazı kavramları açıklamakta yarar görülmektedir.

Paralı askerlik kavramı savaş tarihi kadar eski olmakla birlikte, teknik olarak savaşın özelleştirilmesi ile paralı askerlik kavramları birbirinden farklıdır. Günümüzün ÖAŞ'leri paralı asker kavramının kurumsallaşmış, gelişmiş, küreselleşmiş ve endüstrileşmiş modelidir (Singer, 2004).

Cenevre Sözleşmesi (1949) Ek 1 Protokolü 47/2 maddesine göre paralı asker ülke içinde/dışında silahlı çatışma amacıyla kaydedilmiş, öncelikli motivasyonu maddi kazanç olan, ne çatışmanın taraflarından birinin vatandaşı ne de taraflardan biri tarafından kontrol edilen toprak parçasında mukim olan, çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetlerine mensup olmayan, çatışmanın taraflarından olmayan bir devletin silahlı kuvvetlerinin mensubu olarak resmi görevle gönderilmemiş olmak şeklinde tanımlanmaktadır. Sözleşme kapsamında paralı askerlik tüm yönleriyle hukuk dışı kabul edilmekte ve tercih edilmemesi istenmektedir (Milliard, 2003:35).

Özetle paralı askerlik, kendi devleti savaşta olmadığı halde, maddi kazanç motifiyle, tek yeteneği olan silahını kullanmak için hizmetini kiralayan kişi (Isenberg, 2007) şeklinde tanımlanabilir.

Paralı askerlik, tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de güç kullanımı, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve şahsi çıkarların milli çıkarların önüne geçmesi vb. nedenlerle eleştirilmektedir (Salzman, 2008:860). Ayrıca uluslararası hukukta paralı askerlik konusunda, Cenevre Sözleşmesi'ne 1977 tarihli Ek protokol, 1977 tarihli "Paralı Askerliğin Kaldırılmasına İlişkin Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi" ve 1989 tarihli "Paralı Askerlerin İstihdamı, Kullanımı, Finansmanı ve Eğitimine Yönelik Uluslararası Sözleşme (BM)" olmak üzere üç belge bulunmakta olup, her üçünde de paralı askerlik tavsiye edilmemiştir (Aslan, 2022:120).

ÖAŞ'ler herhangi bir devletin silahlı gücüne bağlı olmayan, tüzel kişilikleri ile devletlerle yaptıkları sözleşmeler vasıtasıyla geniş bir çerçevede hizmet sunan, hiyerarşik bir organizasyon şemasına sahip olup, küresel piyasada açıkça faaliyet gösteren yapıları ile paralı askerlerden ayrılmaktadırlar (Singer, 2002:7).

Literatürde ÖAŞ'lerle ilgili çoğu birbirine yakın, çok fazla tanım bulunmaktadır. Bu konudaki en meşhur tanımda ÖAŞ'ler, savaş kapsamında muharebe, istihbarat, operasyonel destek ve teknik eğitimleri kapsayan profesyonel

hizmetler alanında iş yapan ticari firmalar (Singer, 2009:11) olarak tanımlamıştır. Benzer diğer ÖAŞ tanımlarında ise askeri birlik için personel, lojistik ve gerekli diğer hizmetleri sunan şirketler (Yılmaz, 2007:44); çatışma, stratejik planlama, istihbarat toplama, operasyonel ve lojistik destek, eğitim, bakım hizmetleri dahil savaşa dair her türlü hizmeti, tüzel yapıda ve kar amacıyla sunan işletmeler (DCAF, 2020:1) olarak küçük nüanslarla verilmiştir.

Söz konusu tanımlamalardan hareketle ÖAŞ'leri, küresel pazarda kar amacıyla askeri ve güvenlik alanında profesyonel hizmet sunan özel kuruluşlar olarak görebiliriz. ÖAŞ'lerin ana faaliyet alanları güvenlik eğitimi ve danışmanlığı, lojistik destek, muharip operasyonlar, stratejik hareket planlama, istihbarat sağlama, tesis-birey koruma hizmetleri, askeri-teknik malzeme desteği ve eğitimi, bakım-onarım hizmetleri vb. hizmetlerdir (ICIJ, 2002).

ÖAŞ'ler, uluslararası pazarda açık bir şekilde rekabet eden, hiyerarşik bir organizasyon yapısı bulunan, kayıtlı (anonim) şirketler olup, bu durum ÖAŞ'leri paralı askerlerden ayırmakla kalmaz, etkinlik ve verimlilik açısından da açık bir avantaj sağlar (Singer, 2002:7). ÖAŞ'lerin karı operasyonlarındaki başarısına bağlıdır ki bu başarı da rekabet konusunda avantaj sağlar, aksine başarısızlık ve yanlış eylemler ise rekabet avantajını ortadan kaldırır.

ÖAŞ'ler ile milli ordu birlikleri görevde birbiri içine geçmiş olmaları nedeniyle karıştırılabilir olmakla birlikte, aralarında yapısal farklılıklar bulunmaktadır. Devletlerin meşru güç kullanma işlevini yerine getiren resmi silahlı kuvvetleri ulusal ve uluslararası kurallar çerçevesinde hareket ederken, bu faaliyetleri düzenli olarak denetime tabidir. Devletler meşru güç kullanma haklarını ÖAŞ'ler marifetiyle kullandıkları zaman ise uyulması gereken kurallar tam olarak belirlenmemiştir. Resmi ordularda maaş yanında kariyer yapma, terfi etme, vatana bağlılık ve sadakat, sıkı hiyerarşik yapı ve etik kurallar etkin iken ÖAŞ'lerde ana motivasyon paradır. Ayrıca ÖAŞ'lerin hareket alanı, hizmet alan devletle süreli ve belli bir hedefe ulaşmak için yapılan sözleşme ile sınırları belirlenmiştir. Böylece ÖAŞ'ler göreceli olarak daha az maliyetli, daha az şeffaf, daha az sorumluluk taşımaları ile farklılık oluşturmakta ve bu özellikleri sayesinde kimi devletler için tercih sebebi olmaktadır (Ercan, 2014:55-56).

Bunun yanında günümüz itibarıyla, çeşitli farklılıklar ile paralı askerlerin devamı sayılabilecek ÖAŞ'lerde tek motive edici unsurun maddi kazanç olmadığını, hatta ülkesinin milli çıkarlarını gözetmek amacıyla milliyetçi duygularla hareket ettiklerini ve taraflardan birine vatandaşlık bağı olmaması kaidelerinin de ortadan kalktığını söylemek mümkün olmaktadır. Yapısı gereği farklı ülke vatandaşlarını bünyelerinde barındırmaları ile farklı ülkelerde bulunan merkezleri ve faaliyetleri çerçevesinde ÖAŞ'ler uluslararası kurumsal yapıları sayesinde, denetimden, şeffaflıktan hesap vermekten kaçınılabilmektedirler (Singer, 2003). Daha da önemlisi uluslararası hukuk alanında ÖAŞ'leri yasaklayan bir düzenleme de bulunmamaktadır.

Bu noktada ÖAŞ'lerin uluslararası hukuk açısından nasıl değerlendirileceği önem taşımaktadır. BM Antlaşması 51.madde, devletlerin herhangi bir silahlı saldırıya maruz kalmaları durumunda meşru müdafaa haklarını düzenlemektedir. Ancak metinde silahlı saldırının yalnızca başka bir devletten olması gerektiğine dair bir ifade bulunmamaktadır (Resmi Gazete, 1945). Bu çerçevede paralı askerler ve ÖAŞ mensupları benzeri paramiliter grupların faaliyetlerinin kapsama girebileceği anlaşılmaktadır.

Bu konuda uluslararası literatüre geçmiş örnek bir dava olan Nikaragua Davası'nda Uluslararası Adalet Divanı (UAD) tarafından, bir devlete ait düzenli milli ordunun yanı sıra, benzeri şekilde düzensiz kuvvetler veya paralı askerler ve ÖAŞ mensuplarının eylemleri de silahlı saldırı olarak kabul edilmiştir. Ancak bu noktada ilgili düzensiz kuvvet veya ÖAŞ'lerin eylemi isteyen devletle irtibatının ispatı önem taşımaktadır. Ancak bir devletin başka bir devlet aleyhine bazı gruplara silah, lojistik, eğitim, finans vb. destek vermesi ise silahlı saldırı olarak kabul edilmemiştir (Yılmaz ve İrk, 2015: 156-159).

Son yıllarda ÖAŞ'lere yönelik artan ilgiye rağmen, bu şirketlerin amaç ve faaliyetleri, nasıl görevlendirildikleri/kiralandıkları ve yasal çerçevelerine ilişkin tam ve doyurucu bilgi bulunmamaktadır. ÖAŞ'ler konusundaki literatürün büyük kısmı tanım yapmaktan öteye gidememiş olup, bireysel şirketlerin dahil olduğu yapılanma ve çalışmalara atıf yapmakta ve bu yöntemle ÖAŞ'lere ilişkin genellemeye ulaşmaya odaklanmışlardır. Hatta bazı çalışmalarda ÖAŞ'ler ile paralı askerler arasında paralellik

kurulmakta (Adams, 1999; Musah ve Fayemi, 2000; Spear, 2006) ve aralarında fark olmadığı ileri sürülmektedir. BM Genel Kurulu ise ÖAŞ'leri, paralı askerlerin yeni tarzı olarak tanımlamıştır (UN General Assembly, 2007:69). Diğer bir kısım yazarlar ise ÖAŞ'ler ile paralı askerler arasındaki farklara değinerek, paralı askerleri meşru bir otoritenin kontrolünden uzak kalmış savaşçılar olarak tanımlamışlardır (Baker, 2011; Percy, 2003). Başka bir grup yazar da ÖAŞ'leri sağladıkları hizmetler çerçevesinde profesyonel askeri hizmet sağlayıcıları olarak tanımlayarak, ÖAŞ'ler ile paralı askerler arasındaki farkları ortaya koymuşlardır (Donald, 2006; Shearer, 1998).

2. PARALI ASKERLİĞİN TARİHSEL SÜRECİ

En eski meslek ve uzmanlık alanlarından biri olan askerlik, tarihin her döneminde maddi gelir karşılığı yapılmıştır. Paralı askerlerden bahseden ilk belge M.Ö. 2.100 yıllarına kadar dayanmaktadır. Mısır'dan Roma İmparatorluğu'na, Bizans İmparatorluğu'ndan Perslere, oradan da günümüze kadar her dönemde paralı askerlerden az ya da çok istifade edilmiştir (Güç,2008:122; Singer, 2004:20). Yani bilinen 4000 yıllık geçmişini olan paralı askerlik olgusu, her döneminin özelliklerine göre şekillenmiştir. Diğer bir deyişle devletlerin güç veya şiddet kullanma tekelinin tarihsel seyri, şiddetin kullanım şeklinin devlet tarafından nasıl algılandığıyla ilgili olmuştur.

Antik dönemde merkeziyetçi bir devlet yapısında olan Roma İmparatorluğu, paralı askerleri de içeren, yurttaşlardan kurulu merkezi bir orduya sahipken, çağdaşı Kartaca'da ise kara ordusunun tamamı paralı askerlerden oluşmuştur (Koşu,2018:6). Roma İmparatorluğu'nun yıkılması sonrasında, Avrupa'da başlayan feodal dönemde ise belirli bir amaca yönelik olarak bir araya toplanan köleler, devşirmeler, şövalyeler ve paralı askerlerden oluşan birlikler boy göstermiştir. Zira feodal dönemde çatışmalar tüm toplumu/halkı değil, sadece varlığını devam ettirmek isteyen derebeyleri etkiler olmuştur (Balta Paker, 2012: 19).

Ancak paralı askerlerin bir araya gelerek organize şekilde, en fazla ücreti verene hizmet sunması şeklinde örgütlenmeleri Ortaçağ ile başlamıştır (Güç, 2008: 123). Ortaçağ sonunda İtalya'da görülen ve özel askeri şirketlerin ilk örneği sayılabilecek Condottiere (sözleşmeli) yapılanması, sözleşmelerle İtalyan şehir

devletlerini savunmuşlardır (Yalçınkaya, 2006:253). Günümüz özel askeri şirket yapılanmasına en yakın örnek olan Condottiere sistemiyle, askeri hizmet sunan şirketler ortaya çıkmıştır (Güç, 2008:124). Sistemde, savaş sanata dönüşmüş ve savaş taktiklerinde önemli yenilikler yaşanmıştır. Zira bu savaşlarda asıl amaç fide için esir almak olduğundan, komutanlar düşmanı teslim etmeye zorlamak için savaş taktik ve manevraları geliştirmişlerdir (Gilbert, 2003: 8).

16.yy'a gelindiğinde coğrafi keşifler ve sömürgeciliğin yaygınlaşmasıyla, anakaraya yoğun değerli maden ve hammadde akışı sağlanmıştır. Böylece feodal yapı çökerek, merkezi krallıklar yeniden güç kazanmış ve şiddet/güç kullanma tekeli eline almıştır. Aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda güçlü bir merkezi devlet yapısı zaten devamlılığını sürdürmekteydi. Merkezi devletler teknolojik gelişmeleri ve uzman insan gücünü destekleyen geniş mali gücü sayesinde gerekli gücü elinde tutabilmiş ve şiddet kullanma tekeli paylaşmamıştır (Balta Paker,2012:20).

Avrupa'da paralı askerlik kurumu yaygın şekilde kullanılmaya devam ederken, Otuz Yıl Savaşları sonrası, Avrupa'daki çoğu devlet tarafından imzalanan Westphalia/Vestfalya Anlaşması (1648) bu konuda dönüm noktası olmuştur. Anlaşma, görece özerkliği sınırlamakla birlikte garanti altına alan belirli devletler arası ilişki kurallarını kanunlar halinde derlemiştir. Bu kurallar daha sonraları uluslararası hukuk başlığı altında genişletilerek, detaylandırılmıştır. Yeni yapılanma olan mutlak monarşi düzeni, merkezileştirici yapılar olarak, bölgesel iktidar yapılarının, monarkın genel otoritesine etkin bir şekilde tabi kılınmasını sağlamaya çalışmış ve bunu sivil ve askeri bir bürokrasi yaratarak gerçekleştirmiştir (Wallerstein, 2011:82-83). Yani yeni sistem, devlet erkinin yeni sahipleri, güçlerini korumak ve şiddet kullanma tekeli elinde bulundurabilmek için profesyonel ve daimi bir orduya ihtiyaç duymuşlar, böylece güç kullanma tekeli milli ordularca kullanılmak üzere ulus devletlere devrolmuştur.

Kapitalizmin yaygınlaşması merkezileşmeyi ve ulus devlet yapısını güçlendirmiştir. Bir burjuva hareketi olan Fransız Devrimi'nin sonucunda yine devletlerin şiddet kullanma araçları, yani ordu yapısında değişiklik yaşanmıştır. Fransız Devrimi sonrasında, dinin gündelik hayattan çıkarılmasıyla oluşan boşluk milliyetçilik akımıyla doldurulmuştur. Milliyetçiliğin yükselişiyle oluşan yurttaşlık bağının iç-dış

güvenlik yapısını zorunlu kılması ve mecburi askerliğin tesis edilmesiyle askerlik kavramında çok büyük değişim yaşanmıştır. 1793'te Fransa'da çıkarılan seferberlik yasasıyla artık savaş toplumsallaştırılmıştır. Yasa gereği millet kavramına dahil olan her birey askeri mekanizma içinde yer almıştır (Liaropoulos, 2006:374). Ülke vatandaşlarından kurulu ve milliyetçilik duygusuyla kurgulanmış ordular, milli birliğin sağlanması için artık sadece savaş dönemlerinde değil, barış dönemlerinde de caydırıcı bir unsur olarak varlıklarını korumuşlardır. Fransız Devrimi sonrası askeri yapıda yaşanan değişim Avrupa anakarası ile sınırlı kalmış, sömürgeciliğin yayılmaya başlamasıyla paralı askerlerden istifade edilmesi ise devam etmiştir (Koşu, 2018:11).

Sanayi Devrimiyle yaşanan gelişmeler ve artan üretim 19.yy boyunca askeri endüstriyi büyütmüş ve devletler arasındaki anlaşmazlık konularını artırmıştır. Bunun sonucunda 20.yy'da milli ordular arasında cereyan eden iki dünya savaşı yaşanmıştır (Embel, 2016:155). I. ve II.Dünya Savaşlarıyla endüstrileşme artmış ve topyekün savaş dönemine girilmiştir. Topyekün savaş, düşmanın kitlesel imhası ve tüm toplum olarak seferberlik olmak üzere iki temel esasa dayanmıştır (Embel, 2016:164). Yeni oluşan askeri doktrin ile artık paralı veya milli orduların mücadelesi yerine rakip iki toplumun, tüm beşeri ve teknolojik kaynaklarının karşı karşıya gelmesi, bütün milli kaynaklarının seferber edilmesi ve bu güçlerin organize edilmesi, devletlerin nüfuz alanlarını artırmıştır. Yeni doktrin özellikle II.Dünya Savaşı'nda tüm taraflarca sınırsızca kullanılmıştır. Böylece askeri ekonomi kavramı literatüre girmiştir. Devletlerin askeri harcamalarının GSYİH içindeki payları ile askeri üretimde istihdamın toplam istihdam içindeki payları hızla artmıştır (Koşu, 2018:13-14).

Askeri ekonominin ortaya çıkışıyla, küresel ekonomide yaşanan ekonomik krizlerden çıkış için ülkeler 1970'lere kadar Keynesyen politikalara yönelmiş ve kamu harcamalarını artırmışlardır. Kamu harcamalarını artırmanın en kolay yolu soğuk savaş döneminin de katkısıyla askeri harcamalarda görülmüştür (Cypher, 2007: 37).

Devletlerin güvenlik politikalarında caydırıcılığın esas alındığı Soğuk Savaş döneminde, dünya iki kutup arasında bölünmüş ve güçler arası denge politikası güdülmüştür. Sistemde tarafların sürekli olarak rasyonel davrandığı varsayılmıştır (Oğuzlu, 2007:13). Siyasi küreselleşmenin hızlandığı ve devlet otoritesinin yeniden

yapıldığı bu dönemde, güç ve yönetim şekillerinde dönüşüm yaşanmıştır (Bayar, 2008:28). İki kutup arasındaki dengeden dolayı doğrudan savaş ihtimalinin düşük olduğu Soğuk Savaş döneminde, merkez dışı ülkelerde vekalet savaşları şeklinde cereyan eden mücadeleler vuku bulmuştur. 1944'den sonra uygulanan Keynesyen ekonomi politikaları neticesinde milli orduların yapısı aşırı derecede büyümüş ve her türlü hizmet ve imkanı kendi kendine yapar hale gelmiştir. Diğer bir deyişle ekonomik üretimde esas olan Fordist üretim tarzının bir yansıması olarak ordular da her türlü konuda kendi kendine yeterli, hantal ve dev konvansiyonel ordulara dönüşmüş ve bu nedenle personel sayısının fazlaştığı bir dönem yaşanmıştır (Koşu, 2018:15).

Alınan tedbirlerle esen barış rüzgarları sayesinde topyekün savaş ihtimalinin azalması, teknolojik yenilikler ve yaşanan sosyolojik gelişmelerle artık büyük ve hantal ordular yerine esnek, işlevsel ve küçük orduların gerekliliği dillendirilmeye başlanmış olsa da bu yapıya geçiş için Soğuk Savaş'ın bitişi beklenmiştir (Balta Paker, 2012:34).

Soğuk Savaş döneminin hemen ardından yaşanan I.Körfez Savaşı beklenen fırsatı vermiş ve neoliberal ekonomi politikaları uygulamaları ve Post Fordist esnek üretim tarzının savaş alanına taşındığı bir uygulamaya sahne olmuştur. Yüksek teknolojiye sahip silahların ve hava kuvvetlerinin etkin bir şekilde kullanıldığı savaşta, geleneksel savaş doktrini terk edilmiş ve askeri bir dönüşüm yaşanmıştır. Yeni şartlara uygun ordu modeli ise bilgi ve teknoloji ile donatılmış, esnek ve profesyonel yapılar olarak ortaya çıkmıştır (Koşu, 2018:17).

Gelişmiş ülkelerde yaşanan gelişmeye karşın, dünyanın geri kalanında benzer gelişmelerin olamaması ise tam bir asimetriye neden olmuştur. Asimetrik güç dengesizliği ise tüm dünyada terörizmin artışına neden olmuş, bu durum Soğuk Savaş döneminden kalma caydırıcılık yerini önleyici müdahaleye bırakmıştır (Balta Paker, 2012: 43). Yaşanan bu yeni doktrin değişikliğiyle birlikte, ulusal güvenliğin kapsamı değişmiş, güvenlik alanında ülke içi-dışı uygulaması sona ermiş ve tam güvenlik için dış kaynak kullanımına gidilerek, özel askeri şirketlerden hizmet alımına başlanmıştır (Koşu, 2018:17).

3. ÖAŞ'LERİN EKONOMİ POLİTİĞİ

Resmi olarak ilk ÖAŞ Watchguard International adıyla 1967'de İngiltere'de tescil edilmiş olmasına rağmen, 1950-1960'larda İngiliz ÖAŞ'leri Ortadoğu ve Afrika'da faaliyet göstermeye başlamışlardır. 1970'lerden itibaren Amerikalıların daha çok Ortadoğu ülkelerinde sektöre girmesiyle ÖAŞ piyasası ivme kazanmaya başlamıştır (Akhiyadov, 2022:2). 1995'de Bosna'da daha fazla görünür olan ÖAŞ'ler, 2001 sonrası Afganistan ve Irak müdahaleleri sonrasında vazgeçilmez olmuş ve yaptıkları sözleşmelerle askeri danışmanlık ve eğitim, istihbarat, operasyon desteği, lojistik destek, koruma hizmetleri, polisiye görevler, uyuşturucu ile mücadele vb. hizmetler sağlamışlardır (Yılmaz, 2018:1).

Batılı ülkelerin aksine SSCB, soğuk savaş döneminde milli ordusu bünyesindeki özel birimleri veya dost ülkelerdeki ideolojik bağlılarını kullanmayı tercih etmiştir (Akhiyadov, 2022:2). Rusya'da bugünkü anlamıyla ÖAŞ'lerin ortaya çıkması ise 2014'de olmuştur.

3.1. Güvenliğin Özelleşmesi ve ÖAŞ'lerin Ortaya Çıkmasının Nedenleri

ÖAŞ'lerin ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasını anlayabilmek için devlet olgusuna kısa bir bakış yararlı olacaktır. Günümüzde anladığımız modern devlet, sınırları içinde meşru şiddet ve güç kullanma tekeline sahip, devamlılığı olan bir birlikteliktir. Egemenliğin kullanıldığı belirli sınırlar içindeki en üstün meşru gücü temsil eder ve toplumun her kesimine hitap ederek, çıkarlarını korur. ÖAŞ'leri anlayabilmek için devletin meşru şiddeti kullanma tekelinin sorgulanması ve dönüşümü gerekmiştir.

Küreselleşmenin hızla devam ettiği 1990'larla birlikte, devletlerin güvenlik algılarını dönüştüren en büyük neden soğuk savaşın sona ermesi olmuştur. Bu dönemde geleneksel anlamda devletler veya kutuplar arası savaş ihtimali çok düşük görüldüğü için, soğuk savaş döneminde olduğu gibi yüksek kapasiteli ve kalabalık ordulara gerek kalmamıştır. Bu süreçte etnik veya dini saiklerin tetiklediği asimetrik çatışmalar veya iç karışıklıklar başlamıştır (Ripsman ve Paul, 2005:201). Devletler ulusal güvenlik yapılarını, uluslararası düzeyde yapılacak olan ortak güvenlik anlaşmalarına göre yeniden düzenlemişlerdir. Yeni dönemde devletler güvenlik stratejilerini tarafsızlık veya tek taraflılık yerine, ortak ve küresel güvenlik üzerine

kurgulamışlardır. Güvenliğin değişen yapısı, yani ortak ve çok taraflı olması, tehditlerin ve çatışmaların doğasında görülen değişimle birlikte değerlendirildiğinde, devletler yeni döneme yeni yapılanmayla girmişler ve şiddet kullanma tekelini paylaşmaya başlamışlardır (Held ve McGrew, 2007:24).

Soğuk Savaş sonrası kurulan yeni dünya düzeni ve küresel ekonomik sistemde savaş ve güvenlik kavramında yaşanan değişim ve dönüşümler sonucunda oluşan yeni koşullar ÖAŞ'lere yönelik küresel talepte artışa yol açmıştır. ÖAŞ'lerin doğuş nedenlerini basit ve tek bir sebebe bağlamak mümkün değildir. Süreç içinde birbirini etkileyen birden fazla neden yaşanmıştır.

ÖAŞ'lere yönelik talep artışını (Culha Zabcı, 2004:29-30; Singer, 2004:2-3);

- Soğuk Savaşın sona ermesiyle büyük orduların gereksizliğinin ortaya çıkması sonrasında orduların küçülmesi ve emekli edilen askeri personelin iş ihtiyacı,
- Silah stoklarının piyasaya açılması; etnik ve dini çatışmaların yeni tehdit olarak ortaya çıkması ve böylece ulus devleti aşan uluslararası tehditlerin varlığı ve devletlerin bu tehditlerle mücadele şekillerini değiştirmeleri,
- Neo-liberal ekonomi politikaların getirdiği özelleştirme akımı,
- Büyük güçlerin az gelişmiş ülkelerde görülen çatışmalara dahil olma yönündeki isteksizlikleri, şeklinde sıralanabilir.

ÖAŞ'lere yönelik talebin artmasında öncelikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle, orduların küçülmeye başlaması neden olmuştur. 1990'lı yıllarda tüm dünyada yaklaşık 6 milyon asker ordudan ayrılmıştır. Küçülen ordulardan arta kalan eski askerler ÖAŞ'ler için işgücü deposu olmuştur (Singer, 2002:9). Bunun yanında küçülen orduların silah stokları piyasaya açılmış ve serbest piyasada her türlü silah bulunur duruma gelirken, dağılan SSCB'den arta kalan silah teçhizatlar da pazarın genişlemesine yardımcı olmuştur. Diğer taraftan ABD ise silahlı kuvvetleri için lojistik, güvenlik ve altyapı çözümleri için destek hizmetlerini özelleştirmiş ve ÖAŞ'lerin büyümesine katkı sağlamıştır.

ÖAŞ'lerin sayı ve işlev olarak artmaya başlamasının bir diğer nedeni, 1980'lerden itibaren neo-liberal ekonomi politikalarına geçişin etkisiyle tüm dünyada özelleştirme ataklarının başlamasıdır. SSCB'nin yıkılmasının ardından sosyalist

ekonomik sistem çökmüş, daha etkin olduğu kabul edilen liberal ekonomik görüş yayılmıştır. 1980'lerden sonra yaygınlaşan neo-liberal ekonomi politikaları ile özelleştirme uygulamaları iyice yaygınlaşmıştır. Neo-liberal ekonomi politikaları kapsamında tüm dünyada kamu sektörü yeniden yapılandırılmıştır. Kamuda bürokrasi ve maliyetler düşürülerek esnek yapılanmaya gidilmiştir. Rekabet ve rekabetçi ortam sayesinde tüketici tercihlerinin daha iyi tatmin edileceği öngörüsüyle, piyasa rekabeti kamu sektörüne getirilmiş ve kamu hizmetlerinin özel sektöre ait alt yüklenici/taşeronlar vasıtasıyla yapılması geliştirilmiştir. Yeni dönemde kamudaki bürokratik yapı bölünmüş, merkezi olarak kullanılan bazı yetkiler özel şirketlere devredilmiş, özellikle kurumsal yetki devri ile güvenlik sahasının silahlı kuvvetler ile özel şirketler arasında paylaşılması planlanmıştır. Yeni ekonomik modellerle birlikte uluslararası askeri hareket düzenleyen ülkeler, milli ordularının yanında, fayda-maliyet analizleri çerçevesinde, ÖAŞ'lerden hizmet almaya yönelmişlerdir (Keser, 2020:23-25; Culha Zabcı, 2004:31).

Bir başka neden ise küreselleşmenin hızla artması ve dünya ekonomik ve siyasi düzeninde değişimler yaşanmasıyla, Soğuk Savaş sonrası dönemde ulusal devlet ve yerel yapıların zayıflaması olmuştur. Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünyasında büyük güçlerden birine bağlı olan zayıf ve küçük ülkeler, yeni dönemde bu dayanaklarını kaybetmişler, böylece ciddi güvenlik sorunları yaşamaya başlamışlardır. Hatta bazı devletler otorite ve güçlerini kaybetme noktasına gelmişlerdir. Bu bölgelerde yaşanan güvenlik sorunlarına büyük devletlerin doğrudan çıkarları olmaması ve siyasi ve ekonomik maliyeti nedeniyle isteksiz kalmaları ÖAŞ'lere talebi artırmıştır (Chesterman ve Lehnardt, 2007:1; Singer, 2004:1-4). Bu süreçte Afrika, Asya ve Ortadoğu'da bulunan zayıf devletler ile Arap Baharı sonrasında Libya, Suriye ve Yemen, karşılaştıkları isyan ve iç savaşlar karşısında dış destek arayışları ve ÖAŞ'lerden hizmet alma taleplerini artırmışlardır (Tangör ve Yalçınkaya, 2010:132; Güneş, 2020:561).

Son olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde savaş yöntemlerinin değişmesiyle, terör kapsam değiştirmiştir. Asimetrik hal alan savaş, daha sonra terör ve suç örgütleri, diplomasi, medya, siber faaliyetler, özel kuvvetler gibi devlet ve devlet dışı unsurların

dahli ile çok boyutlu bir hal alarak asimatis² bir duruma gelerek, hibrit savaşlar yaşanmaya başlanmıştır. Savaşın karmaşıklaşması ve ileri teknolojik yenilikler, sivillerden hizmet alımını artırmıştır. Başta siber tehditlerle mücadele olmak üzere, muharebe dışı alanlarda uzmanlaşmaları, ÖAŞ'leri popüler hale getirmiştir (Yılmaz, 2007:45; Özden, 2020:224). 11 Eylül sonrası ABD'nin terörizmle mücadelesi ise ÖAŞ'ler için dönüm noktası olmuştur (Hartung, 2021: 1).

ÖAŞ'ler yaptığı işe göre sınıflandırmaya tabi tutulmakla birlikte, bu konuda tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte sınıflandırma konusunda ÖAŞ'ler askeri hizmet tedarik şirketleri (*muharebe sahasında ihtiyaç duyulan hizmetler*), askeri danışmanlık ve eğitim şirketleri, askeri destek şirketleri (*lojistik, istihbarat, teknik destek, bakım vb.*) ve özel güvenlik şirketleri (*bireysel ya da kurumsal koruma ve danışmanlık*) olmak üzere başlıca dört alanda faaliyet yürütmektedirler. Literatürde bu ayırım dışında başkaca sınıflandırmalar yapılmış, istihbarat sağlanması, analizi ve değerlendirilmesi, savunma sanayi, cezaevi yönetimi ve suç önleme vb. alanlarda faaliyet gösteren ÖAŞ'ler de bulunmaktadır (Ercan, 2014:54).

ÖAŞ'lerden hizmet almanın öncelikli olarak tercih edilmesinin ardında yatan nedenler elbetteki bazı önemli avantajlarından kaynaklanmaktadır. Öncelikle her konuda uzmanlaşmış büyük ve hantal bir orduya göre belli sözleşmelerle ÖAŞ'lerden hizmet alınması daha az maliyetli olmakta, böylece kaynakların verimli ve etkin kullanılabilmesi imkanı yaratmaktadır. Aynı şekilde karar alma sürecinden hareket aşamasına kadar ağır kalabilen düzenli orduya göre ÖAŞ'lerin esnek yapıları ve hareket alanlarının çok daha geniş olması başarı odaklı çalışmalarına yol açmaktadır (Ekmekçioğlu, 2017: 175).

Devletlerin doğrudan müdahale edemeyecekleri ülke/bölge/coğrafyalar ile doğrudan müdahalenin siyasi ve ekonomik maliyetinin fazla olacağı veya asimetric savaş unsurlarının bulunduğu alanlarda ÖAŞ'lerden istifade edilmesi daha az dikkat çekerek, hukuki, siyasi ve ekonomik maliyetin azaltılmasına, kamuoyu baskısından

² Matris, matematikte kullanılan ve büyük veri gruplarıyla yapılan işlemlerde kullanılan bir yöntemdir. Burada ise savaşın çok boyutlu bir duruma gelmesini açıklamak amacıyla kullanılmıştır.

korunmaya ve dış politik hedeflerin gizlenmesinde katkı sunmakta, diğer yandan da işveren ülkenin çıkarlarını gözetmektedir. (Cebe, 2020:5; Güç,2008: 137; Güneş, 2020:564).

Bunun yanında ilgili devlet/hükümetler, özel olarak görevlendirdikleri ÖAŞ'leri ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumak amacıyla gelecek vaad eden ülkelere göndererek nüfuz oluşturma çalışması yapabilmektedir. ÖAŞ'ler maden sahaları, petrol ve doğalgaz bölgeleri, önemli kamu binaları ve personeli vb. bir ülke için önemli olabilecek alanların güvenliğini sağlayarak, hedef ülkenin işleyişini yakından takip etmekte, hatta kontrol altına almaya çalışmaktadır. Bu sayede ülkenin ekonomik kaynaklarının karşılıklı kullanımına yönelik fırsat yakalamaktadırlar (Cebe, 2020:10).

ÖAŞ'ler ile devlet arasındaki esnek ilişki sayesinde, devletin sınırları dışına askeri müdahalede bulunurken, gerekmesi halinde ÖAŞ'lerin faaliyetlerinden soyutlanabilme kolaylığı sağlaması (Güneş, 2020:564), makul inkar edilebilirlik, hukuki sorumluluktan kaçınma, muhtemel askeri başarısızlıkları üstlenmeme ve çatışmalarda yaşanacak personel kayıpları sonucunda kamuoyu baskısından uzak kalabilme imkanı sağlamaktadır (Akhiyadov, 2022:3; Ercan, 2014:54). Sözkonusu avantajlar, özellikle de personel kaybı ve faaliyetleri sırasında yapılan insan hakları ihlali ve illegal faaliyetlerden dolayı sorumlu olmama konusu devletler için fazlasıyla cazip görülmektedir (Güneş, 2020:564). 11 Eylül 2001'den sonra yaşanan çatışmalarda ABD askeri personelinden 7.000 kayıp verilirken, ÖAŞ personeli kaybı ise 8.000 olmuştur (Knickmeyer, 2021: 7.paragraf).

ÖAŞ mensuplarının genellikle eski asker olmaları nedeniyle hizmet verdikleri alanda profesyonel bir yapıları bulunmakta, bu durumun devamı olarak herhangi bir düzenli ordunun yılların birikimi olan tecrübe ve uzmanlığına kolayca ulaşılabilmesine imkan vermektedir.

Bunun yanında muharebe alanı dışında eğitim, lojistik ve danışmanlık gibi ikincil ve muharebe destek faaliyetleri alanlarındaki hizmetlerin ÖAŞ'lerden alınması, milli ordunun asıl işi olan muharebeye odaklanmasına imkan vermektedir. Bunun yanında ÖAŞ'ler askeri personele mesleğini icra edeceği farklı bir platform sunmakta ve personel arasındaki rekabeti artırmaktadır. Kamudaki hantallık ve bürokrasi

olmadığından, esnek ve hızlı hareket kabiliyetine sahiplerdir (Ekmekçioğlu, 2017: 175; Güç, 2008:133).

Küreselleşmenin geldiği boyut ve artık bizatihi kendisinin bir sistem olduğu kabul edilmekte olup, yeni dönemde ulus devletler dışında çok uluslu şirketlerden uluslararası kuruluşlara, düşünce kuruluşlarından medya kartellerine kadar uluslararası ilişkileri etkileme gücüne sahip olan yapılara ÖAŞ'ler de dahil olmuş durumdadır. Yönetim kadroları eski asker, diplomat ve bürokrat olan ÖAŞ'lerin devlet bürokrasisinde etkili oldukları, lobi faaliyeti yürütebildikleri ve devlet politikalarında dahi etkili olabildikleri görülmektedir (Güç, 2008:143; Güneş, 2020:564) .

Öte yandan küresel düzeyde önemli bir hacme ulaşan ÖAŞ'lerin savaş endüstrisinden/ sektöründen pay alma gayretleri ile milli orduların küçülmesi sonrasında istihdam katkı sunmaları ise gözardı edilmemesi gereken etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta küresel ölçekteki büyük şirketlerin personel sayıları birçok ülkenin silahlı kuvvetlerinden büyük veya boy ölçüyecek seviyeye ulaşmıştır (Keser, 2020:50).

Tüm avantajlarına rağmen, kuruluş amaçları, yapıları ve hedefleri gereği ÖAŞ'lerden hizmet almanın bazı dezavantajları ve olumsuz yanları da bulunmaktadır. Öncelikle ÖAŞ'lerin en önemli motivasyonunun maddi gelir/kar olması ve özel şirket olmaları nedeniyle uygun görmedikleri teklifi kabul etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu durumun bir gereği olarak müşterileriyle yaptıkları sözleşmelerin şartlarının belirli olması çerçevesinde hareket alanları kısıtlı olmaktadır (Akhiyadov, 2022:8).

Çabuk kurulabilmeleri, kapatılabilmeleri veya başka bir alana kayabilme yetenekleri, faaliyetleri ve ekonomik yapılarının kontrolden, şeffaflıktan, denetim ve hesap verilebilirliğinin düşük olmasına yol açmaktadır. Bunun yanında katı bir hiyerarşik yapılarının olmaması yasal olmayan veya suça yakın olayların yaşanması ihtimalini artırmakta, olası ihlal ve suiistimallere yol açabilmektedir (Human Rigt Council, 2020).

ÖAŞ'lerin uluslararası bağlar üzerinde de istikrarsızlaştırıcı etki oluşturması, zayıf/başarısız devletler için bağımlılık yaratması ve bu tür toplumlarda barışı ve

toplumsal yapıyı bozması ihtimali güçlü görülmektedir. Bunun yanında bu şirketlerden hizmet alan devletler, özellikle başarısız devletler, kısa vadede başarıya ulaşıp, sözleşme gereğine ulaşırsalar dahi, ÖAŞ'lerin gelişim hızları göz önüne alındığında, ilerleyen süreçte tehlikeli bir güç haline gelecekleri ve sözleşmelerinin son bulmaması için savaş ortamının devamını arzu edecekleri görülmüştür (Aslan, 2022:136). Yani ÖAŞ'ler ilgili ülkede gücü ve otoriteyi paylaşma isteklerini kapalı bir şekilde dile getirmiş olmaktadır.

Benzer şekilde ÖAŞ'lerin özel askeri endüstri şirketleriyle birlikteliği veya işbirliği kapsamında, geliştirilen silahların kullanımı ve sarfı, bu şirketlerin kar elde etmesi için önemli olmaktadır. Bu amaçla dünyanın farklı bölgelerinde çatışmalar yaşanması veya çatışmaların devamı menfaatlerinin bir parçası olmaktadır. Çatışmalar silah sanayiini, silah sanayi çatışmaları besleyerek kısır döngü oluşmasına yol açmakta, böylece refah için harcanması gereken kaynaklar, çatışmalar için kullanılmaktadır.

ÖAŞ'lerle ilgili vurgulanması gereken önemli bir diğer husus da, bu şirketlerin tek bir ülkede değil küresel düzeyde faaliyet göstermesidir. Devletler çoğu zaman hizmet aldıkları ÖAŞ'leri milli ordularının devamı/uzantısı olarak görme eğiliminde olmalarına rağmen, şirketlerin yapısı bu duruma pek imkan vermemektedir. Ancak ÖAŞ'ler hizmet verdikleri değil bağlı oldukları devletlerin milli gücünün devamı sayılabileceklerdir (Culha Zabcı, 2004:34).

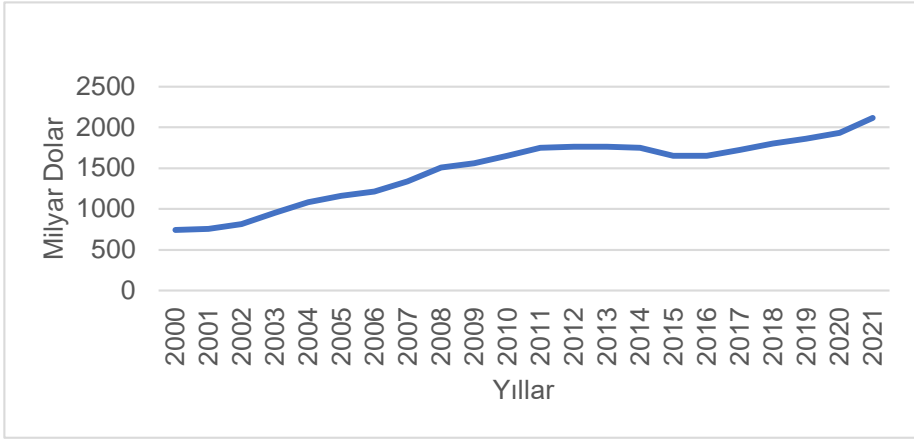
Devletlerin yanı sıra uluslararası kuruluşlar da ÖAŞ'lerden hizmet almaktadırlar. BM soğuk savaş döneminde 13, soğuk savaş sonrasında ise 57 barış operasyonunda ÖAŞ'lerden hizmet almıştır (UN, 2023). BM'nin ÖAŞ'lerden hizmet almayı tercih etme nedenleri, bu yapıların etkili, verimli, kolay ulaşılabilir ve bürokrasiden uzak olma özelliklerinde kaynaklanmaktadır.

3.2. ÖAŞ Pazarının Ekonomik Yapısı

Günümüzde ÖAŞ'lerin oluşturduğu piyasa/pazar, çok önemli boyutlara ulaşmıştır. Pazarın ekonomik boyutuna ilişkin doğru bir değerlendirme yapabilmek, sözleşmelerin gizli tutulması ve tam ve doğru bilgiye ulaşılmasında sorun olması nedeniyle, mümkün olmasa da, sadece kamuoyuna açıklanan sözleşmeler ve ÖAŞ'lerin kazançları ve piyasa değerleri yol gösterici olacaktır. Her geçen gün kullanımı artan

ÖAŞ piyasası BM verilerine göre uzun yıllardır yıllık yaklaşık %7-8 civarında artmaktadır. 1990'da 55,6 milyar dolar olan ÖAŞ piyasası, 2010'da 202 milyar dolara ulaşmış (Mills ve Streamlav, 1999:1), 2022'de ise 455 milyar dolar olması beklenmektedir.

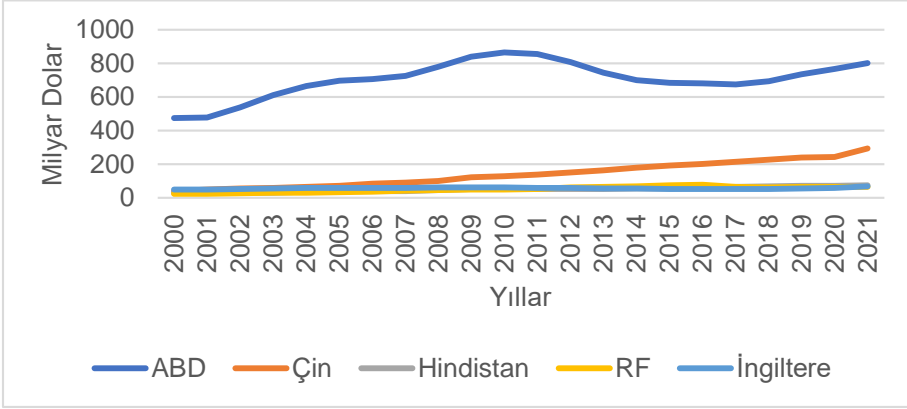
ÖAŞ piyasasını yakından inceleyebilmek amacıyla öncelikle askeri harcamaların küresel ve en fazla askeri harcama yapan ilk on ülkenin durumuna yakından bakmak faydalı olacaktır.

Şekil-1: Küresel Savunma Harcamaları

Kaynak: Data.world-bank.org

“Şekil-1.” 2000-2021 döneminde küresel savunma harcamaları verilmektedir. 2000’de 742 milyar dolar olan harcama toplamı, 2021’de yaklaşık 3 kat artışla 2,11 trilyon dolara ulaşmıştır. Söz konusu dönemde küresel boyutta toplam 32,51 trilyon dolar askeri harcama yapılmış, dönem içi ortalama artış ise %5,19 olarak gerçekleşmiştir.

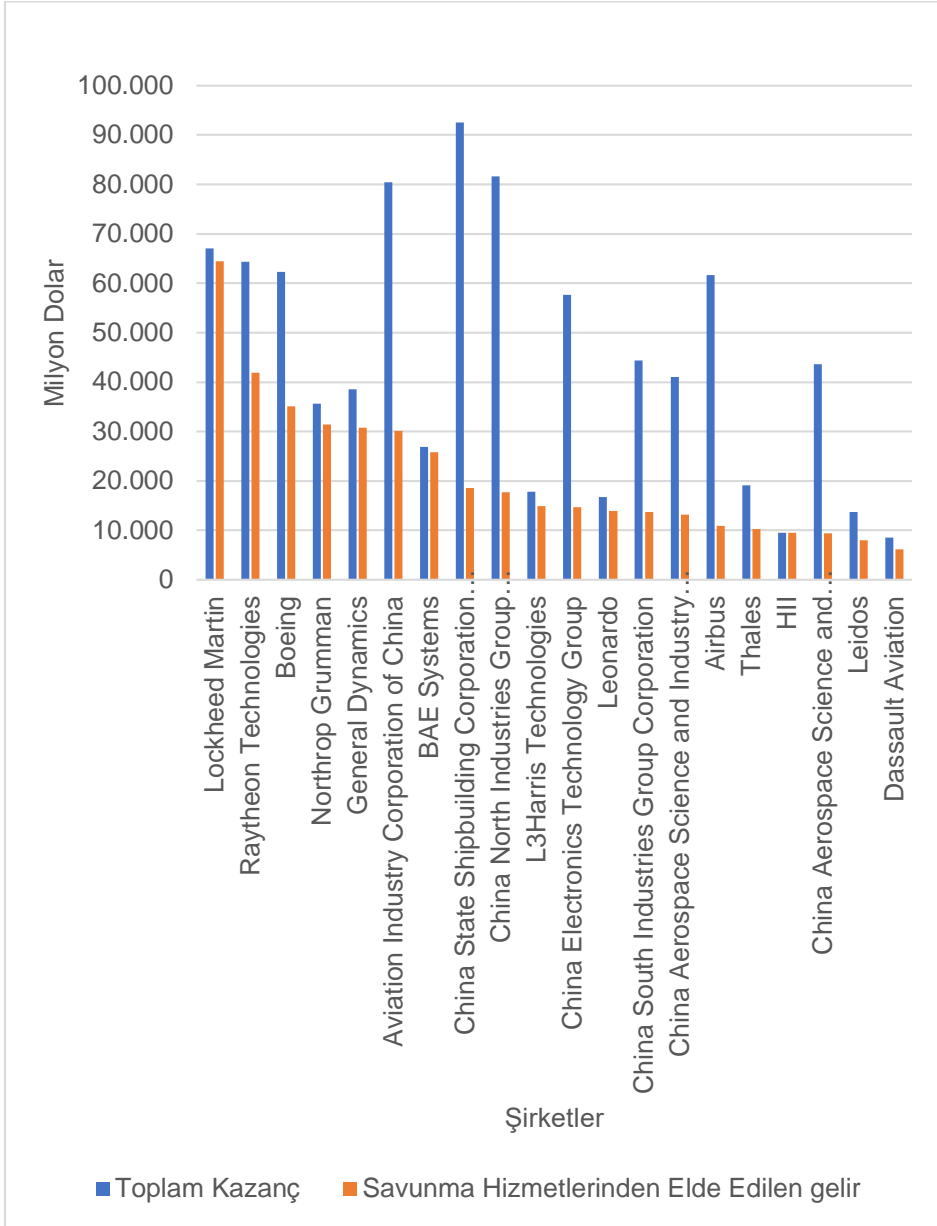
Şekil-2: Ülkeler İtibariyle Askeri Harcamalar

Kaynak: SIPRI, Military Expenditure, in constant 2019

“Şekil-2.” 2000-2021 döneminde küresel çapta en fazla askeri harcama yapan ilk beş ülkenin harcamaları görülmektedir. Askeri harcamalar konusunda ABD açık ara önde bulunmakta ve 2000’de 475 milyar dolar olan harcama miktarı 2021’de 801 milyar dolara ulaşmıştır. 21 yıllık sürede ABD toplamda 15,05 trilyon dolar askeri harcama yapmıştır. ABD’yi Çin izlemekte olup, 2000’de 41 milyar dolar olan harcama miktarı 2021’de 293 milyar dolara ulaşmıştır. Çin’in 21 yıllık toplam harcaması ise 3,09 trilyon dolar olmuştur. İngiltere 2000’de 48,7 milyar Dolar’dan 2021’de 68,4 milyar dolara ulaşmış, toplamda ise 1,22 trilyon dolar harcama yapmıştır. RF, 2000’de 23,58 milyar Dolar’dan, 2021’de 65,9 milyar Dolar’a ve toplamda 1,10 trilyon Dolar’a ulaşmıştır. Son olarak Hindistan ise 2000’de 30,29 milyar dolar olan askeri harcama miktarı 2021’de 76,6 milyar Dolar’a, toplamda ise 1,10 trilyon dolara ulaşmıştır.

2021 yılı için ABD küresel askeri harcamaların %38’ini, Çin ise %14’ünü yapmıştır. İlk beş ülkenin 2021 askeri harcamaları 1,30 trilyon dolar, toplam küresel askeri harcamalar ise 2,11 trilyon dolara ulaşmıştır. Bu rakam küresel GSYİH’nın %2,2’sine tekabül etmektedir.

ÖAŞ sektöründe faaliyet gösteren kapsamlı bir şirket listesi bulunmamaktadır. Ancak toplamda 150 civarında ÖAŞ, küresel olarak milyarlarca dolarlık bir pazara hakim durumdadır (Sourcewatch Index, 2023).

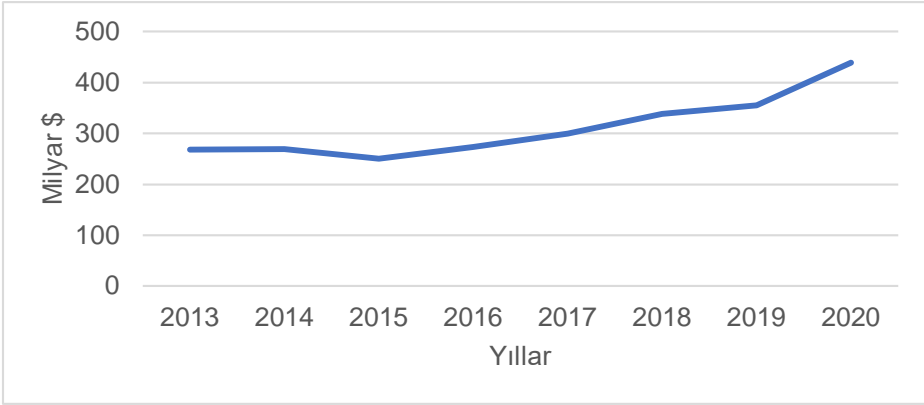
Şekil-3: Askeri Şirketlerin (İlk 20) Kazançları³ (2021)

Kaynak: <https://people.defensenews.com/top-100/>

³Veriler, Defense News tarafından savunma, istihbarat, iç güvenlik ve diğer ulusal güvenlik sözleşmelerinden elde edilen toplam yıllık gelirlerine yönelik anket çalışmasından derlenmiştir.

Şirket kazançları, ABD Savunma ve İç Güvenlik departmanlarına, ABD istihbarat topluluğuna yapılan satışları ve uluslararası müşterilere yapılan savunma satışlarını içermektedir.

“Şekil-3.” 2021’de küresel olarak en fazla kazanan ilk 20 şirketin gelirleri⁴ verilmektedir. Lockheed Martin 67,04 milyar dolar olan toplam kazancının 64,45 milyar dolarlık kısmını ÖAŞ hizmetleri kapsamında kazanmış ve bu alanda en fazla kazanan şirket olmuştur. İlk 20 şirketin 883 milyar dolar olan toplam kazançlarının 420 milyar doları ÖAŞ hizmetlerinden elde edilmiştir.

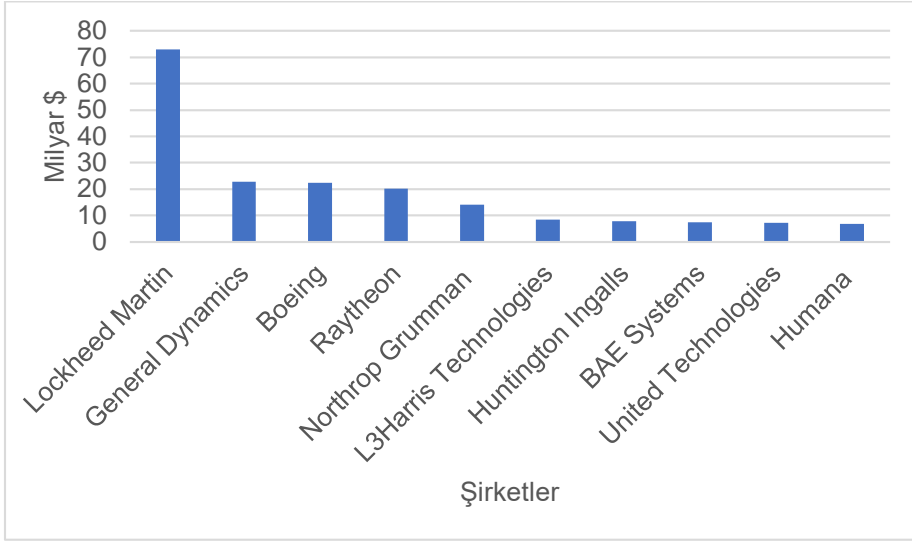

Şekil-4: ABD Savunma Bakanlığı Sözleşmeleri

Kaynak: www.defense.gov

“Şekil-4.” 2013-2020 dönemi ABD Savunma Bakanlığı’nın ÖAŞ’lere yaptığı ödemeler verilmektedir. 2013’de 267,83 milyar dolar olan ödemeler, yıllık ortalama %7,8’lik artışla 2020’de 439,35 milyar dolara ulaşmıştır. Bunun yanı sıra 2013’de askeri harcamaların %35’ini oluşturan ÖAŞ ödemeleri, 2020’de %57 seviyesine çıkmıştır. ABD’nin her geçen yıl ÖAŞ’lerden hizmet alımını artırdığı görülmekte olup, bu oranlarla küresel olarak ÖAŞ’lerden en fazla hizmet alan ülke olmuştur. 2020 itibariyle Afganistan’da bulunan ABD askerlerinin yaklaşık ¼’ü ÖAŞ mensubudur. ABD Savunma Bakanlığı’nın hizmet aldığı ÖAŞ’lerin toplam personel sayısı ise 750 bin civarındadır (Isenberg, 2017).

⁴ Şirketler ÖAŞ hizmeti dışında da gelir elde ettikleri için, toplam kazanç şirketlerin tüm faaliyetlerinden elde ettikleri geliri, savunma hizmetlerinden elde edilen gelir ise ÖAŞ faaliyetlerinden elde edilen gelirleri vermektedir.

Şekil-5: ABD Savunma Bakanlığı'nın En Fazla Hizmet Aldığı ÖAŞ'ler

Kaynak: www.defense.gov DoD Releases Report on Defense Spending by State in Fiscal Year 2020

“Şekil 5.” 2020’de ABD’nin en fazla hizmet aldığı şirketler verilmektedir. 73 milyar dolar ile en fazla hizmet alınan şirket Lockheed Martin olup, ilk 10 şirkete yapılan ödeme 190 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir.

Sözkonusu grafikler, ÖAŞ’lerin küresel düzeyde önemini ortaya koymaya yeterli görülmektedir. Kaldı ki bu rakamların tüm ÖAŞ piyasasını yansıtmadığını da belirtmekte fayda vardır. Günümüzde dünyanın hemen her bölgesinde görülen savaş/çatışmalarda aktif şekilde hizmet alınan ÖAŞ’lerin, sözkonusu faaliyetleri nedeniyle, küresel barışa ve çatışma ortamına, ekonomik ve siyasi ilişkilere, doğal kaynakların kullanımında etkin olma gücüne, zayıf hükümetlerin devamına ya da çökmesine kadar birçok siyasi, ekonomik ve toplumsal olayın tam ortasında olduğunu söylemek doğru olacaktır. ÖAŞ’lerden en fazla istifade eden ABD’nin, dünyanın dört bir köşesinde çıkarlarını korumada ve dünyayı dizayn etmede ÖAŞ’lerden azami derecede yararlandığını ileri sürmek de abartı olmayacaktır.

ÖAŞ’lerin söz konusu faaliyetleri çerçevesinde, önümüzdeki yıllarda etkinliklerini daha da artıracakları, hatta küresel sermayenin etkisinin artmasına paralel olarak, ÖAŞ’lerin de etkinliklerinin artacağı ve milli orduların yerine ikame edilme oranlarının büyüyeceğini belirtebiliriz.

Bu kapsamda, Türkiye'nin de bölgesel ve küresel etkinliğini artırması için küresel boyutta hizmet verecek ÖAŞ'lerin oluşturulmasına ihtiyaç duyulacaktır.

4. ÖAŞ KONUSUNDA TÜRKİYE'NİN DURUMU

Türkiye'de gerek özel güvenlik şirketi gerekse özel askeri şirket çalışmaları olmakla birlikte, henüz Batılı emsalleri ile boy ölçüşecek çapta yapılanma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu alanda yasal bir düzenleme de bulunmamaktadır. Bunun yanında 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine dair yasa kapsamında yürütülen faaliyetler ise ÖAŞ faaliyetlerini kapsamamaktadır. Söz konusu yasa kapsamında atış poligonu, danışmanlık, güvenlik, araç ve gereç imalat-bakım-onarım işleri ve bilirkişi hizmeti sunulmasında yasal bir sorun bulunmamaktadır. Dünya genelinde faaliyet gösteren ÖAŞ'lerin, daha az dikkat çekmek için, özel güvenlik şirketi adı altında faaliyet gösterdikleri dikkate alındığında, Türkiye'de de benzeri bir yapılanmaya gidilmesi olası görülebilir. Bu kapsamda 5188 sayılı yasanın çerçevesinin genişletilmesi yeterli olabileceği düşünülmektedir (Aslan, 2022:134).

Bunun yanı sıra TSK'nın profesyonel ordu yapılanmasına geçişi (2006) ve subay, astsubay ve uzman erbaşın erken denecek yaşta emekli edilmesi, askerlikten başka mesleği olmayan geniş bir kitle oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum Batılı tarzda ÖAŞ'lerin oluşumu için temel insan gücünün oluştuğu/oluşacağı anlamına gelmektedir. Günümüzde savaşların her geçen gün teknoloji ve özelleşme boyutu artarken, TSK'nın da ÖAŞ'lere yönelik düzenleme ve yapılanma konusunda ön almasının, hem dış politik çıkarlar hem de insan gücünden istifade amacıyla faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Bunun yanı sıra sık sık tekrarlanan bedelli askerlik imkanı ile gençlerin ulus devlet ve milliyetçi duygulardan uzaklaşarak, vatani görev olarak gördüğü askerlik ocağından uzaklaşması, askerliğin daha profesyonel bir bakış açısına zemin hazırlaması ile ÖAŞ'lere yönelimi artıracak mümkün görülmektedir.

Türkiye'de kurulacak ÖAŞ'ler, bu yapıların avantajlarından istifade ederek, başta terörle mücadele olmak üzere, iç savaş yaşanan bölge ülkelerinde, ülke

çıkarlarını koruma odaklı görevler icra edebilecek ve ülke dış politikasına katkı sunabilecektir.

Dünya genelinde 2021’de Amerika kıtası (8), Asya (9), Avrupa (3), MENA bölgesi (8) ve Sahra Altı Afrika (18) olmak üzere, toplamda 46 çatışma alanı bulunmaktadır. Türkiye coğrafi konumu itibarıyla çoğu çatışma alanına yakın durumdadır. Dış politika açısından yapılması zaruri olan ancak resmi personeli ile yapılması zor olan ve siyasi sonuçlar doğuracak müdahalelerin ÖAŞ’ler eliyle yapılması hem ekonomik hem de siyasi maliyeti düşük olacaktır. Kaldı ki çatışma alanlarının büyük kısmının Müslüman ülkeler olması bakımından ayrı bir avantaj sağlayacağı da açıktır. Bu anlamda Türkiye menşeli ÖAŞ’lerin, Afrika, Ortadoğu ve Asya’da, tarihsel, dini ve etnik bağları nedeniyle daha rahat faaliyet yürütebileceğini söylemek mümkündür. Böylece bu bölge/ülkelerde askeri, eğitim-danışmanlık ve istihbari faaliyetler açısından yönlendirici pozisyona gelinebilirken, devlet istihbarat ihtiyaçları da karşılanabilecektir.

Bu kapsamda faaliyet gösterilecek ülke ve halkların sosyolojik ve psikolojik yapılarının analiz edildiği “Türk Tipi ÖAŞ”lerin hizmete başlaması bölge ve dünya barışı için zaruri görülmektedir. Böylece sivil ve askeri alana ÖAŞ’ler vasıtasıyla kuvvet çarpanı etkisi çıkmış olacaktır.

SONUÇ

Modern devlet anlayışının temel fonksiyonlarından biri olan güvenlik, toplumun tamamı tarafından kullanılan ve bölünemeyen kamusal bir hizmet olması nedeniyle, uzun bir süre merkezi yönetim tarafından karşılanmış ve özelleştirilmesi düşünülmemiştir. Ancak küreselleşmenin hızla artmasıyla sosyal, siyasal ve ekonomik hayatta yaşanan değişimlerin geleneksel güvenlik algısında yol açtığı değişim sonrasında, güvenlik alanında da özelleştirme başlamış ve ÖAŞ’lerden hizmet alınması avantajlı görülmeye başlanmıştır.

Dünya genelinde çatışmaların artması, devletlerin bu çatışmalarda görünür olmak istememeleri, resmi asker kaybının siyasi maliyeti, tehdit ve çatışmaların dönüşümü, teknolojinin gelişimi ve iç çatışma, savaş vb. nedenlerle zayıf ve başarısız

devlet sayısının artması ÖAŞ'lere talebi artırmıştır. ÖAŞ'lerin şeffaflığı ve hesap verilebilirliğinin güç olması ise tercih nedenleri arasında yer almıştır. Öte yandan, ÖAŞ'lerin en başta gelen tercih edilme ve yaygınlaşma nedeninin maliyetlerin azaltılması olduğu belirtilmekle birlikte, burada kastedilenin ekonomik maliyetten ziyade siyasi maliyet olduğu düşünülmektedir.

Yakın gelecekte küresel güvenliğin önemli oyuncularından biri olması beklenen ÖAŞ'lerin, neoliberal politikalar ve küreselleşmenin devam ettiği sürece varlığı güçlenecek, etkileri artacak ve kullanım alanları genişleyecektir. Küresel büyük güçler tarafından dünyanın şekillenmesinde de kullanılan ÖAŞ'ler, zamanla başta zayıf ve başarısız devletler olmak üzere, siyasi ve ekonomik gücü zayıf olan ulus devletlerin güç kullanma erkine ortak olacaklardır. Bu nedenle önümüzdeki süreçte ÖAŞ'lerin uluslararası ilişkiler ve ekonomi politikasında etkinliklerini artıracakları değerlendirilmektedir.

Sağladıkları avantajlar çerçevesinde önümüzdeki yıllarda yaşanması muhtemel askeri müdahaleler ve savaş senaryolarında ÖAŞ'lerden azami ölçüde yararlanılacağı/hizmet alınacağı ve ÖAŞ'lerin güçlenerek, hizmet alanlarını genişleterek varlıklarını devam ettirecekleri öngörülmektedir.

Hatta ticari şirketlerin ekonomik olarak büyüme ve genişleme istekleri çerçevesinde, gelecekte ÖAŞ'lerin hizmet yelpazelerini genişletecekleri, danışmanlıktan, eğitime, istihbarattan askeri operasyonlara ve ötesine geçecekleri, hatta yapılarını büyütürken, küçük bir orduda olması gereken tüm birimleri bünyesinde toplayarak, gelecekte savaşları tamamen özelleştirebilecekleri söylenebilir. ABD merkezli bazı ÖAŞ'lerin özel donanma, özel hava kuvveti, özel kuvvetler vb. yapılanmalara gittiği göz önüne alındığında bu görüşün iddia olmaktan öte geçtiği görülmektedir.

Ancak günümüz itibarıyla zayıf bir ihtimal olsa da, milliyetçi akımların yükselmesiyle ulus devletlerin tekrar güçlenmesi ve ÖAŞ'leri ortaya çıkaran nedenlerin zayıflaması durumunda ise tekrar milli orduların güçlendiği, ÖAŞ'lerden sadece milli unsurların kullanımının riskli olabileceği operasyonlarda istifade edecekleri, böylece ÖAŞ'lerin sınırlı kullanılacağı bir duruma gidileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, T. (2007). The New Mercenaries and The Privatization of Conflict. Parameters, (US Army War College Quarterly) Yaz 1999, 103-119,8/5/2007

Akhiyadov, M. (2022). Özel Askerî Şirketler: Rusya Örneği. İNSAMER Analiz. 03.01.2022. Erişim adresi: <https://www.insamer.com/tr/ozel-askeri-sirketler-rusya-ornegi.html>. Erişim tarihi:15.09.2022

Aslan, A.S.(2022). Çatışma Bölgelerinin Yeni Aktörü Özel Askeri Şirketler. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 13 Sayı 49, s.115-140. Ocak 2022. Doi: 10.54049/taad.1055702

Azarkan, E . (2016). Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15 (4), 1055-1068. DOI: 10.21547/jss.265485

Baker, D-P. (2011) Just Warriors, Inc.: The Ethics of Privatized Force. London: Continuum. Think Now series.

Balta Paker, E. (2012). Küresel Güvenlik Kompleksi-Uluslararası Siyaset ve Güvenlik”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s.19

Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, No.32, 2008, s.28.

Buzan, B. Ve Hansen, L. (2009). The Evolution of International Security Studies. Cambridge University Press. Erişim adresi: <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/10/buzan-the-evolution-of-international-security-studies-compressed.pdf> Erişim tarihi:07.07.2022.

Cebe, Ç.(2020). Rusya'nın Dış Politikadaki Gayrinizami Unsurları: Özel askeri Şirketler. Acta Fabula Çalışma Grubu. 2020 İstanbul.

Chesterman, S.ve Lehnardt, C. (2007). From mercenaries to market: the rise and regulation of private military companies. Oxford University Press: Oxford.

Cypher, J.M. (2007). From military Keynesianism to global-neoliberal militarism. *Monthly Review*, 2007, Cilt.59, No.2, s.37.

Çulha Zabçı, F. (2004). Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler. Stratejik Rapor No: 56. Mülkiye • Cilt: XXVIII • Sayı: 243.

DCAF (The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces) (2013). Backgrounder Serisi: Özel Askeri Şirketler. Erişim adresi:<https://www.yumpu.com/tr/document/view/19048600/dcaf-backgrounder-ozel-askeri-sirketler-oas-oasler-nedir>- Erişim tarihi:17.09.2022

Donald, S. (2006). The History and Evolution of Foreign Military Advising and Assistance, 1815-2007. Routledge Taylor and Francis Group.

Ekmekçioğlu, A. (2017). Savunma Politikaları Kapsamında Özel Askeri Şirketlerin İncelenmesi. (Ed. Sakman, T. Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları). TASAM Yayınları. 2017

Ercan, E. (2014). Güvenlik Faaliyetlerinde Özelleştirme: Paralı Askerler Mi? Özel Askeri Birlikler Mi? *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 2014, Cilt 5, No 1, s.51-67.

Embel, E.(2016). Topyekün Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, Mart 2016, s. 164.

Gilbert, F. (2003). Machiavelli: Savaş Sanatında Rönesans. Earle, E. M.(Ed.) Modern Stratejinin Yaratıcıları, (Çev. Demirhan Erdem vd.), Ankara, ASAM Yayınları,2003

Güç, Ç. (2008). Savaş Mütteahhitleri. Akademik Ortadoğu, No.4, s.122. Erişim adresi: http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu4%20makale/cakil_guc.pdf. Erişim tarihi:10.10.2022

Güneş, B. (2020). Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri *International Journal of Social Inquiry* Cilt / Volume 13 Sayı / Issue 2 2020 ss./pp. 543-583

Hartung, W.D. (2021). Profit of War: Corporate Beneficiaries of the Post 9/11 Pentagon Spending Surge. Brown University Watson Institute International and Public Affairs. Center for International Policy.

Held, D. ve McGrew, A. (2007). Globalization and Anti-Globalization: Beyond Great Divide. Polity Press.

Human Rights Council (2020). Report on the role of private military and security companies in immigration and border management and the impact on the protection of the rights of all migrants", 2020, <https://undocs.org/en/A/HRC/45/9> , E. T. 22.08.2021

İCIJ (International Consortium of Investigative Journalists) (2002). Making a Killing: The Business of War. The Centre for Public Integrity, 24 /4/2007 . Independent Panel to Review DoD Detention Operations, Final Report(2004), <http://www.defenselink.mil/news/Aug2004/d20040824finalreport.pdf> Erişim tarihi:27.09.2022

Isenberg, D. (2007). A Fistful of Contractors: The Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq. British American Security Information Council, Basic Research Report, 8 Mayıs

Knickmeyer, E. (2021). Study Says Nearly Half of Defense Spending for 9/11 Wars Went to Private Contractors. Erişim adresi: <https://www.pbs.org/newshour/politics/study-says-nearly-half-of-defense-spending-for-9-11-wars-went-to-private-contractors>.

Erişim tarihi:27.09.2022

Koşu, L.O.(2018). Özel Askeri Sektör Ve Ortadoğu'daki Faaliyetleri. (Yayınlanmamış YL Tezi). Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü İstanbul 2018

Liaropoulos, A.N.(2006). Revolutions in Warfare: Theoretical Paradigms and Historical EvidenceThe Napoleonic and First World War Revolutions in Military Affairs. *The Journal of Military History*, Cilt 70, No. 2, 2006, s. 363- 384

Milliard, M.T.S. (2003). Overcoming Post-Colonial Myopia: A Call to Recognize and Regulate Private Military Companies. *Military Law Review* Vol.176 p.1-95 June 2003

Mills, G. and Streamlav, J. (1999). The Privatisation of Security in Africa: An Introduce. The South Africa Instutude.

Musah, A. and Fayemi, J.K eds. (2000). Mercenaries: An African Security Dilemma. London: Pluto Press.

Oğuzlu, H.T. (2007). Dünya Düzenleri Ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Açılıyor Mu? *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2007,Yıl 3 No 6, s,10.

Percy, S. (2003). This Gun's for Hire. *International Journal* 58 (Autumn):721–736.

Polat, D.Ş. (2022). Ulus-Devletin Değişen Doğası ve Ulusal Güvenliğin Dönüşümü. Erişim adresi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51358/ulus_devletin_degisen_dogasi_ve_ulusal_guvenligin_donusumu

Resmi Gazete (1945). Birleşmiş Milletler Antlaşması. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6092.pdf>

Ripsman, N. ve Paul, M. T. V. (2005). Globalization and the National Security State: A Framework for Analysis. *International Studies Review*, 7: 199-227

Salzman, Z. (2008). Private Military Contractors and the Taint of a Mercenary Reputation. *International Law and Politics*, Cilt: 40.

Shearer, D. (1998). Private Armies and Military Intervention. Adelphi Paper. Oxford: Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies.

Sourcewatch (2023). Private Military Corporations/List of PMC's. Erişim adresi: https://www.sourcewatch.org/index.php?title=Private_Military_Corporations/list_of_PMCs. Erişim tarihi:11.10.2022

Spear, J. (2006). Market Forces: The Political Economy of Private Military Companies. Fafo-report. Oslo: Institute for Labour and Social Research.

Shorrock, T. (2016). 5 Corporations Now Dominate Our Privatized Intelligence Industry, *The Nation*, Erişim adresi: <https://www.thenation.com/article/archive/five-corporations-now-dominate-our-privatized-intelligence-industry/>.

Erişim tarihi:25.09.2022

Singer, P.W. (2002). Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry. *International Security*, Cilt 26, No. 3, 2001/2002, s.5.

Singer, P.W., (2003). War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law. *Columbia Journal of Transnational Law*. 42 (1), 521-549

Singer, P.W. (2004). The Private Military Industry and Iraq: What Have We Learned and Where to Next? Geneva Centre for The Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Policy Paper

Singer, P.W. (2009), "Kıralık Ordular: Özel Askeri Şirketler" (Çev. Gözde Aral, İsmail Yaman), İstanbul: Timaş Yayınları.

SİPRİ (2021). Trends in World Military Expenditure, 2021. SIPRI Military Expenditure Database. Erişim adresi: https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-04/fs-2204-milex-2021_0.pdf Erişim tarihi:30.09.2022

Tangör, B. ve Yalçınkaya, H. (2010). Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askerî Şirketler. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, Vol. 7, No: 25 (Bahar/spring 2010), pp. 127-154

UN (2023) Documents, List Of Peacekeeping Operations 1948 – 2017. Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/past-peacekeeping-operations>. Erişim tarihi: 20.10.2022

UN General Assembly (2007). Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination. New York: United Nations.

Wallerstein, I. (2011), Modern Dünya Sistemi: Kapitalist Dünya Ekonomisinin Büyük Yayılımının İkinci Evresi 1730-1840 (Cilt 3), (L. Boyacı, Çev.) İstanbul.

Yalçınkaya, H. (2006). Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 61 No. 3, 2006, s.255.

Yılmaz, S. (2007). 21'inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, No 6, C.3 s. 43-70.

Yılmaz S. (2018). Kirli İşler ve Özel Askeri/İstihbarat Şirketleri. Erişim adresi: <https://www.ogghaklari.com/ogg/kirli-isler-ve-ozel-askeriistihbarat-sirketleri/5233>. Erişim tarihi: 15.09.2022

Yılmaz, E.A. ve Irk, O. (2015). Nikaragua Divan Kararları Işığında Kuvvet Kullanma ve Meşru Müdafaa Sorunu. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:13, Sayı:2, Haziran 2015.